



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Monumenta Paderbornensia

Ferdinand <Paderborn, Bischof, II.>

Lemgoviae, 1714

Auctoris Praefatio Ad Lectorem.

urn:nbn:de:hbz:466:1-8040

— ❖ —) o (❖ —

AUCTORIS
PRÆFATIO
AD LECTOREM.

Quem hic librum, benevole Lector, in manus sumis, Monumenta Paderbornensia inscripsimus, nec aliter oportuit; quòd non aliud libri argumentum, quàm præclara hujus diocesis monumenta, quæ ex Romana, Francica & Saxonica historia proferimus eruta: & quia plura antiquitatum monumenta (ausim hoc dicere) sese in hac diocesi offerunt, quàm vel in ulla Saxonix provincia inter Rhenum, Visurgim & Albim; Nos ea pro veteri instituto, & pro amore decoreque patriæ nostræ, carminum inscriptionibus, notis ac figuris illustravimus, quo conspectiora ex antiquitatum tenebris denuò in lucem veniant. Decorum id semper fuit & laudabile inter omnes gentes, quarum exempla sequimur. Neque in hac re tam vires ingenii nostri, quam causas, quæ ad id præterea nos excitarint, expendimus. Quarum prima, regionum splendor, urbium decus, Majorum gloria æternitati consecranda. Quemadmodum præclare Suetonius de Augusto Cæsare, cum is publica opera quam plurima extruxisset: *Cæteros Principes viros sæpe hortatus est, ut pro facultate quisque monumentis vel novis, vel relictis & excultis urbem adornarent.* Hoc verò uti à condita Urbe cœ-

*Sueton. in
vita Au-
gusti Cæsar.
c. 29.*

(e)

ptum

AUCTORIS PRÆFATIO

ptum, ita ab Augusto omnium deinde consequentium Cæsarum pulcherrimum opus fuit, etiam Christianorum Principum, ut quantum Romani rerum à se gestarum magnitudine cæteras gentes, tantum Urbs cæteras orbis terrarum urbes monumentorum multitudine & gloria superaret. Hinc votivæ Deorum aræ ob bella feliciter gesta, lapidum Pyramidumque inscriptiones, tropæa victoriarum, arcus triumphales, Heroum & præclarorum virorum statuæ & imagines; quas vel in foris vel in ædium vestibulis, vel in bibliothecis posuerunt: haud aliam præterea ob causam, quam ut posterorum animos ad virtutis æmulationem excitarent. Cum multa hujus rei experimenta adsint, tum illud illustre apud Sallustium: *Sæpe, inquit, audiivi Q. Maximum, P. Scipionem, præterea civitatis nostræ præclaros viros solitos ita dicere, cum Majorum imagines intuerentur, vehementissimè sibi animum ad virtutem accendi.* Et quid, obsecro, ut hoc tertium addam, jucundius etiam, quam in antiquitatum monumentis non tam legere, quam spectare Majorum res domi militiaeque præclare gestas, & velut in sculptis annalium tabulis omnem antiquitatis memoriam revolvere? *Naturâ, inquit Lipsius, trahimur ad simulacra & effigies magnorum virorum noscendas, & illa corpora sive hospitia, quibus celestis se animus inclusit.* Verè Lipsius: sed non in his sistendum, cum eadem cupidine insitâ & dulcedine, ad cætera quoque monumenta rapiamur: *Ex quibus,*
uti

Sallust. de bello Jugurth.

Syntag. de Biblioth. §. 10.

uti Plinius sapienter dixit, *immortales animæ adhuc in* *Plinias*
l. 31. c. 22.
eadem locis nobiscum loquuntur, factaque sua mortali-
 bus ad imitationem immortalis gloriæ exponunt.
 Altarum mentium est hæc sequi: Nam cum vulgo
 nobis hic nullus sermo est, cui nec calcar, nec sensus
 ex his integer. Illos appellamus, quos Majorum
 gloria, ut Miltiadis tropæa, exstimulat. Ideò Pli-
 nius denuò: *Nullum majus felicitatis specimen, quàm*
semper omnes seire cupere, qualis aliquis fuerit, ex illo
 videlicet præstantium virorum numero, qui aut
 virtute bellicâ, aut doctrinæ præstantiâ, aut egregio
 aliquo facinore clari eminuerunt. Et nos, ut hoc
 postremum inter causas referam, quid aliud in con-
 servandis illustrandisque monumentis agimus,
 quàm ut facem æternitatis accendamus, & præcla-
 ris illustribusque viris pro merito vitam præmium-
 que reddamus? Eò Horatius nobis ficit:

Hæc incisa notis marmora publicis,

Per quæ spiritus & vita redit bonis

Post mortem Ducibus.

Instita hæc omnibus post mortem vivendi cupidi-
 tas, & quæsitæ semper a magnis Heroum mentibus,
 ne cum mortali corpore in terram abdito, totæ
 simul ex hominum oculis & memoria abirent.
 Quo præclare etiam docuerunt non tam mortali,
 quam immortalis vitæ nasci nos, atque ita in hanc
 scenam produci, ut immortalia ante mortalia se-
 ctemur. Hinc nulla gens usquam tam barbara &
 humana, à qua non aliquod horum monumento-

AUCTORIS PRÆFATIO

rum genus posteritati relictum sit. Ignoravêre quidem prisca Germani nostri secreta literarum, quibus bella factaque sua posteris transmitterent: Non tamen defunt monumenta, ex quibus res bello gestas cultumque religionis recognoscas. Habuere enim suas arces & castella, inter quæ Arminii & Widichindi rudera adhuc monstrantur apud nos. Habuere sua fana & delubra, inter quæ *celeberrimum* illud apud Marfos *templum, quod Tanfana vocabant*, Luppiam inter & Amisiam flumina. Præterea ars sacrificiorum, simulacra deorum, lucos & nemora consecrata diis, turrim Velledæ, ex qua fatidica virgo responsa dabat inter Bructeros. Horum pleraque Carolus M. & Christianorum Præsules sustulere, ne quod genti toties perfidæ invitamentum superesset ad veterem superstitionem relabendi. Ex his sola ferè Heroum sepulchra remanent, quemadmodum hæc per Westphaliam, Emslandiam & Transisalaniem ex grandium silicum lapidumque aggestorum cumulis ac tumulis hodie dum aspiciuntur. Sed nulla in gente hæc frequentiora celebrioraque monumenta, quam inter Romanos etiam extra urbem & Italiam. Quod illi bella exteris intulere, tot bellorum tropæa, superbos victoriæ titulos, structa præsidiorum castella, vias militares, quas inter *pontes longi* paludosis apud nos locis instrati, castrorum aggeres, hibernantium militum valla, inscriptiones lapidum, cipporum sepulchralium notas, & quæ ejusmodi sunt, posteris reli-

Tacit. lib. I.
Annal.
Cluverius
lib. 3. c. 47.

Tacit. lib.
4. Hist.

CIUFI

2 (9)

que-

quere. Ex his ea Germaniæ pars, quæ Paderbornensis diœcesis finibus continetur, Castellum Alifonis. Aram Drusi, Variandarum legionum tumulos, aliaque præclara antiquitatum monumenta nobis exhibet, quæ servato temporum ordine, hæc lucubratione nostrâ, exornanda suscepimus, secuti etiam non insolitum nec injucundum, ut confidimus, scriptionis genus: quod in urbe terrarum domina, arcus triumphalis Drusi Neronis, pons Salarius, deorum templa, aræ, simulacra, tabulæ votivæ, fontes, obelisci, columnæ, atque innumeri cippi sepulchrales Latinis Græcisque versibus inscripti, apud Janum Gruterum, in absolutissimo inscriptionum Romanorum opere, jam olim usitatum fuisse abundè demonstrant.

Atque ut hoc officium Poësis præstet, facit conjunctio, quam cum Historia habet, quemadmodum ab Agathia nobili historico, in proœm. præclare ex Floridoti viri eâ ætate præstantis judicio scriptum est: *Historiam à poëtica non multum distare, sed hæc duo gemina affiniaque esse, ac solo propemodum rhythmo inter se discrepare.* Ut altera prorsus alteri in conservandis illustrandisque antiquitatum monumentis opem ferre nata sit.

Juvabit ad hæc plenius cognoscenda, Saxonix & diœcesis etiam nostræ divisio. Qua super re Lectorem verbo commonendum cenlui. Germania omnis, cum primisque Transrhenana, quæ vetus, & vera, & magna est Germania, fœcundaque illa

AUCTORIS PRÆFATIO

bellicosarum gentium procreatrix, cujus nobilissima pars est Saxonia, primum in populos est divisa; quales Sicambri, Tencteri, Usipetes, Bructeri, Angriarii, Marfi, Chamavi, Tubantes, Catti, Cherusci, allique bellis Romanorum celebres. Nullum inter eos regni nomen, quod gentis libertas, pro qua tot sæculis pugnarunt, neque Regem inter se, neque ab aliis imponi sibi pateretur, & qui Reges inter illos ex nobilitate sumpti, ii bellorum potius Duces fuerunt, qui cum bello nomen & munus ponrent. Neque provinciæ nomen inter hos populos auditum. Primum quidem Augustus, exinde cæteri etiam Romanorum Cæsares in provinciæ formam redigere tot expeditionibus bellisque tentarunt; sed is labor frustra fuit. Quam invictæ semper gentes, tam id jugum etiam nunquam pati voluerunt; orbe toto obstupescente, qui jam à Romanis in provincias redactus, distributusque erat. Carolo M. id primum concessum, qui debellatam Saxoniam, quod Romanis non licuit, Romanorum more in provincias & Episcoporum dioeceses descripsit, ideò verè magnus, quia omnium Cæsarum conatus in subigenda Saxonia, religione, virtute bellicâ & felicitate supergressus. Populorum deinde regiones in pagos, certosque districtus erant divisæ. Neque pagi nomine tum vicus, ut modò sonat, sed pars regionis notabatur: Quemadmodum vel in Satrapias vel Comitatus postea hi pagi transiêre. Pagis interim suis cuique Satrapa, Saxonum

*Diplom.
Bremens.
Diplom.
Verdens.*

num cumprimis ævo, præpositus. Ita Cæsar totam Helvetiam in quatuor pagos esse distinctam scribit: Et Tacitus de moribus Germanorum: *Eliguntur in iisdem conciliis & Principes, qui iura per pagos vicosque reddunt.* Hoc vocis usu leguntur apud Marcellinum pagi *Allemanni*. Multi hæc pertractarunt, & nos in Monumento Bocæ delibavimus. Neque operæ pretium plura in hanc rem proferre, cum hos pagorum Satrapas etiam Beda nobis exhibeat in Divorum Ewaldorum nece, quod alius scriptor expressius retulit: *Regem antiqui Saxones non habebant, sed per pagos Satrapas constitutos, morisque erat, ut semel in anno generale concilium agerent in media Saxonia, juxta Weseram fluvium.* Sed illo antiquior scriptor, Arnulpho Imperatore, Poëta videlicet Anonymus, quem plerique Paderbornensem censent, hæc testatius inter res gestas Caroli M. retulit:

Sed variis divisa modis plebs omnis habebat

Quot pagos, tot penè Duces, velut unius artus

Corporis in diversa forent hinc inde revulsi:

Sed generalis habet populos divisio ternos.

Ostfalos nimirum sive Osterlingos, Angarios & Westfalos, in quorum gentem nomenque externis & civilibus bellis superstites inter Albim & Rhenum populi concesserant. Postquam verò Carolus M. gentem in avita superstitione pertinacem non sine multis expeditionibus, & maximo labore ad religionem Christianam perduxit, nova in Episcopatus & Dioeceses cepta distributio, & certi cui-

Cæsar. lib.
I. de bello
Gall.
Tacit. lib.
de mor.
Germ.
Marcell.
lib. 13. &
18.

Wernerus
tractat. de
Laud.
Westph.

Poeta Anon.
nym. ad
An. 772.

AUCTORIS PRÆFATIO

cuique limites designati. Adam Brem. cap. 8. & 9. hist. ecclesiastic. *Tunc demum Saxonia subacta in provinciam redacta est, quæ simul in VIII. Episcopatus divisa.* Sumpsit hæc Adamus ex diplomate Caroli M. in Ecclesia Bremensi asservato, & historiæ suæ inserto. Proinde omnem terram eorum antiquo Romanorum more in provinciam redigentes, & inter Episcopos certo limite disterminantes, Septentrionalem illius partem, quæ est piscium ubertate ditissima, & pecoribus alendis habetur aptissima pio Christo, & Apostolorum suorum Principi Petro pro gratiarum actione devotè obtulimus: sibi que in Wigmodia, in loco Bremon vocato, super flumen Wirraham, Ecclesiam & Episcopalem statuimus cathedram. Huic Parochia decem pagos subjecimus. Adhuc etiam summi Pontificis & Universalis Papa Adriani præcepto, nec non & Mogontiacensis Episcopi Lullonis, omniumque qui affuere Pontificum consilio, eandem Bremensem Ecclesiam cum omnibus suis appendiciis Willehado probabilis vitæ viro, coram Deo & sanctis ejus commissimus. Et quia casus præteritorum nos cautos faciunt in futurum, ne quis, quod non optamus, aliquam sibi in eadem Diocesi usurpet potestatem, certo eam limite fecimus terminari, eique hos terminos, mare Oceanum, Albiam fluvium, &c. firmos & intransgressibiles circumscribi iussimus. Signum Domini Caroli Regis invictissimi. Hildebaldus Archiepiscopus Coloniensis & sacri Palatii Capellanus recognovi. Dat. II Julii, indict. XII. Anno autem regni Domini

Ka-

AD LECTOREM.

Karoli XXI. Actum Palatio Nemetensi. Simillimum
 biennio ante, nimirum anno regni sui XVIII. In-
 diēt. VII. VI. Kal. Julii, Moguntia de fundatione
 Ecclesiae Ferdensis & finibus diœcesis dederat: in
 quo ad propositum faciunt: Terram autem eorum
 secundum antiquorum Romanorum morem in Provin-
 ciam redigentes, & in Episcopatus certo termino di-
 stribuentes; quandam Aquilonarem illius partem Do-
 mino nostro Jesu Christo, & sanctissimæ ejus Genitri-
 ci devotissime obtulimus, & in loco Farduin vocato su-
 per Aleram fluvium in pago, qui dicitur Sturmi, Eccle-
 siam & Cathedram Episcopalem statuimus, & Mo-
 guntinensis Ecclesiae Archiepiscopatus, interventu Lul-
 lonis illius Metropolis Ecclesiae Episcopi, eam subjecti-
 mus. Verum tamen, qui casus præteritorum præcios,
 & cautos reddunt futurorum, certo eam limite feci-
 mus terminari. Terminos autem ejus firmos, incon-
 vulsos, & per omne sæculum incommutabiles Aposto-
 licâ auctoritate & nostra Regia Majestatis præcepto
 circumscribi præcepimus, id est, Wrraham fluvium,
 &c. Ex quo utroque diplomate, reliquos in Saxo-
 nia Episcopatus certis limitibus determinatos fuis-
 se manifestum evadit, nec est dubium, fundatio-
 nem finiumque designationem Pontificiis & Re-
 giis literis ab initio fuisse confirmatam.

Ac Paderbornensis Diœcesis, ex qua primum
 Christiana religio Caroli M. armis auspiciisque, D.
 Burchardi Herbipolensis Episcopi administratio-
 ne, D. Sturmionis primi Fuldensium Abbatis, ac
 viri prorsus Apostolici contento studio introducta
 est,

(f)

est,

AUCTORIS PRÆFATIO

est, haud secus quàm Osnabrugensis, Bremensis, Ferdensis, ac cætera Diœceses quàm latissimè suis finibus circumscripta fuit à Carolo M. Id cum ex aliorum descriptionibus ac tabulis Geographicis, tum vel maximè ex Ludovici Pii Imperatoris, Ludovici Germaniæ Regis, & Caroli Craffi Imp. diplomatis satis superque cognitum est; qui Ecclesiam Paderbornensem *sub sua tuitione & immunitatis*, ut loquuntur, *defensione constituerunt*; ac se in donationum suarum tabulis ad progenitores avosque suos, ac postremùm ad Carolum M. primum hujus Episcopatus conditorem referunt: & ad hos rursùm appellant consequentes inde Cæsares, cum primisque S. Henricus, qui in gemino diplomate, quorum alterum anno M IX. alterum anno M XXI. consignatum est, Carolum M. fundatorem Ecclesiæ Paderbornensis profitentur. Sanè quanto circum ambitu Paderbornensis Diœcesis, fines Episcopatus Moguntini, Colonienfis, Monasterienfis, Osnabrugensis, Mindensis & Hildesienfis contingit, tantùm se per Ducatum Westphaliæ, & regionem Brunsvicensium, per Hassiæ & Corbeïæ Principatus, per Comitatum Waldecensem, Lippiensem, Swalenbergensem, Sternbergensem, Ravensbergensem, Pymontanum, Spiegelbergensem, Ebersteiniensem, Homburgensem, Ritbergensem, & Dynastiam Schönenbergensem, ipsamque veterem Angariam, & Teutoburgienfes montes, subjectamque eorum montium planitiem inter decurrentes Luppiaë & Amisiaë ripas, jurisdictione sacrâ, quàm latissimè exporrigit, ac civili etiam potestate possessioneque, per Hassiæ Principatus & Comitatus Lippiensis magnam partem, Comitatum Pymontanum, Stoppelbergensem, Sternbergensem & Swalenbergensem, antiquitus fuit explicata, atque etiamnum ex parte protenditur. Ac ne fata temporum hîc cum aliis requiras, olim multò etiam potentior fuit, quàm nunc conspicitur. Indè propter amplitudinem diœcesis, neceffe fuit in plures eam Archidiaconorum regiones, partitâ Episcopi operâ dividere.

Quarum

AD LECTOREM.

Quarum nobiliores Horhufana, cujus pars Hellinghusana, Huxariensis, Herivordiensis, Schildensis, Lemgovienfis, five Dethmoldiensis, præter duos Archidiaconatus majoris Præposituræ, & Præposituræ SS. Apostolorum Petri & Andreae, præterque Archidiaconatum Warburgensem, Iburgensem seu Driburgensem, & Steinheimensem. Ipsa verò Episcopi sedes tanquam in umbilico Diœcesis, ad Paderæ fontes, celeberrimo totius Westphaliæ loco constituta est, ubi Romanis Francisque belli sedes fuit. Quapropter inter cætera, quæ proferentur, monumenta, Variana clades, saltus Teutoburgiensis, prælium Caroli M. apud Dethmoldiam, Eresburgum, Brunisberga, minimè aliena censerì debent; cum horum loca situsque nunquam alterius, quàm Paderbornensis diœcesis fuerint. Propria hîc damus, ac nostra tantum, neque extra orbitam progredimur, qui iisdem terminis monumenta, quibus Diœcesin concludi volumus. Atque ut hæc, quæ diximus, quæque in Monumentis hisce nostris exposituri sumus, planiùs sub aspectum veniant, placuit triplicem geographiæ tabulam addere, quarum prima Romana est, quæ regionem Diœcesis hujus ex Romanorum bellis & monumentis exhibet. Altera Francica, quæ Diœcesin & monumentorum loca ex Francorum armis & imperio repræsentat. Tertia posterioris ac nostræ ætatis topographiam exponit, tantò pleniùs, quanto post cultior Diœcesis fuit. Id verò cum ex instituto aliorum sit factum, qui ex temporum mutatione, obsita situ & vetustate monumenta, suis locis reddiderunt: tum haud minùs opportunum erit, hac etiam in parte legentium oculis atque animis subvenire. Fruere his, Lector, & si quid minùs expolitum exactumque, quod ultrò & candidè fatemur, scias velim hæc inter graviores Reipubl curas furtim magis succisivis operis, quàm meditato aliquo scriptionis genere ab ipso auctore in lucem esse data, & sicubi umbræ, aut minùs quædam illustata, iis quilibet facillè pro ingenio lucem affundet, dummodò, quæ damus, benigno tantisper vultu aspiciantur. Vale IN-